
Z HISTORIE VOJENSKÉHO ZDRAVOTNICTVÍ

VOJENSKÉ INVALIDOVNY V ČECHÁCH (k historii realizace jedné myšlenky)

František DOHNAL

Oddělení informačních technologií Vojenské lékařské akademie J. E. Purkyně, Hradec Králové

Souhrn

Začátky péče o invalidní a nemocné vojáky v habsburské monarchii sahají do 1. poloviny 18. století. Iniciátorem této služby byl hrabě Petr Strozzi. S jeho jménem je také spojen vznik nadace pro výstavbu a provozování invalidního azylu pro bývalé vojáky. V Čechách vznikla velká vojenská invalidovna v Praze, svému účelu začala sloužit v roce 1735. V minulém století v roce 1935 byla dána do provozu nová moderní vojenská invalidovna v Hořicích v Podkrkonoší. Provozována byla, s válečnou přestávkou, do roku 1964. Pak tuto péči převzaly ústavy sociálních služeb.

Klíčová slova: Strozziho nadace; Vojenský invalidní azyl; Vojenské invalidovny.

Disabled Soldiers' Hospices in Bohemia

Summary

The beginning of care for disabled and sick soldiers in the Habsburg monarchy goes back to the early 18th century. Earl Peter Strozzi was the originator of this social care. His name is also connected with the foundation for establishing and running the disabled soldiers' hospice for retired soldiers. A large disabled soldiers' hospice was established and opened in Prague in 1735. In 1935 a new modern disabled soldiers' hospice was set up in Hořice v Podkrkonoší. Apart from a break during the war, it was used till 1964. Later on, this type of care was carried out by social welfare institutions.

Key words: Strozzi's foundation; Disabled soldiers' hospices.

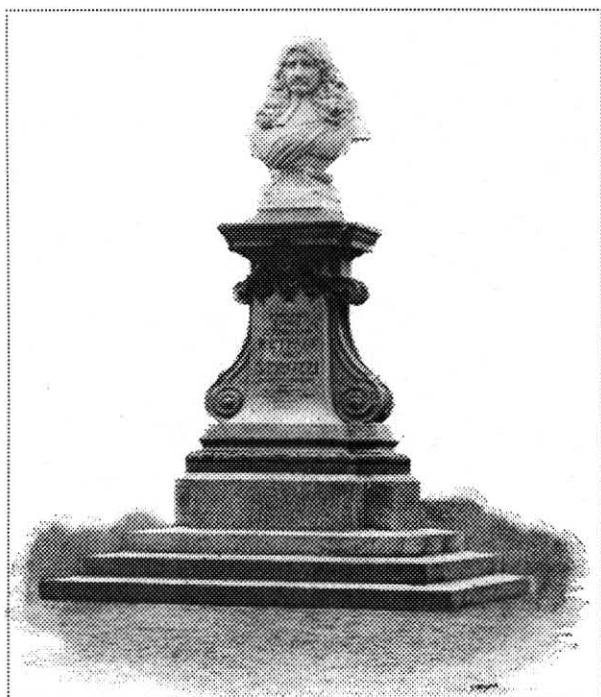
„Poněvadž v tomto pomíjejícím životě není nic jistého, než smrt, leč hodina její jest nejistá... já Petr hrabě Strozzi, pán na Hořicích... ustanovuji, aby sestárlí chudí důstojníci a vojáci, kteří ve službách válečných zneschopněli, z mého majetku a na něm... zaopatřování byli jídlem, nápoji, šacením a jinými potřebami, aby na tom žili a nucení nebyli po věrných a dlouholetých službách válečných žebrati nebo docela ve zkázu přijíti“ (z testamentu Petra hrabě Strozziho datovaného 3. srpna 1658 v Dymokurech a sepsaného v 32. roce jeho života) (1).

V 17. a 18. století byla Evropa velmi neklidná. Snahy o územní zisky a náboženské rozdíly byly příčinou rozporů mezi jednotlivými státy. Projevoval se vliv větších a mocnějších monarchií. Ustavičné válečné konflikty si vyžádaly velký počet obětí. Četní ranění se vraceli domů a jako práce neschopní byli často odkázáni jen na milosrdenství

svého okolí. Pouze někteří šlechtici se dokázali ujmout svých zmrzačených poddaných.

Zřejmě prvním byl francouzský král Ludvík XIV., který nechal v letech 1671–1674 vystavět v Paříži Hotel des Invalides. Royal Hospital v Dublinu a v Londýně vznikly později. V podmínkách habsburské armády stál u zrodu organizované péče o vysloužilé a raněné vojáky Petr hrabě Strozzi. Na svou dobu to byl člověk neobyčejně citlivý, uvědomující si stinné stránky vojenského řemesla a strastiplný úděl zmrzačených vojáků a nemocných vysloužilců.

Armády všech evropských států byly v tehdejší době směsí vojáků všech možných národností. Rakousko nebylo výjimkou. Strozziové byli starý florentinský rod, proslulý ve svém městě jako gonfalonieri, který posílal své příslušníky – podle tradice důstojníky – do všech armád té doby. Třicetiletá

Obr. 1: Pomník Petra hraběte Strozziho z roku 1898 umístěný před invalidovnou v Praze-Karlíně, dnes budova Vojenského ústředního archivu

válka přinesla rodu obohacení. Po Valdštejnově násilné smrti roku 1634 připadly jako odúmrtí císaři Ferdinandu II. mj. také statky panství Hořice a Třebovčice v severovýchodních Čechách. Ten je v následujícím roce daroval svému plukovníkovi Jakubu Strozziovi (otci Petra Strozziho) za jeho vojenské zásluhy. Mladý hrabě Petr Strozzi mezitím úspěšně postupoval v hodnostech, stal se komořím budoucího císaře Ferdinanda IV. Císař však v roce 1654 předčasně umírá a Strozzi nastupuje vojenskou dráhu.

V roce 1657 byl těžce raněn v severní Itálii. S velkým štěstím se uzdravil a zřejmě v té době v něm roste cit dobrodiní, který vyústil do výše uvedené závěti z roku 1658.

Hrabě Strozzi byl pověřován diplomatickými úkoly. V roce 1660 byl při jednání o míru mezi Poláky a Švédy, v následujících letech jedná v hodnosti polního podmaršálka u panovnického dvora v Paříži.

Osudově do jeho života zasáhla válka s Turky. Petr Strozzi je císařem Leopoldem I. na začátku roku 1664 vyslán do pole v Uhrách. Dne 6. června toho roku po vítězné bitvě o přechody přes řeku Muru ve chvíli, kdy děkoval svým vojákům za úspěch, jej zasáhla zbloudilá střela. Zemřel ve věku 38 let a byl pochován v chrámu sv. Doroty ve Vídni.

Ovdovělá paní Kateřina Strozziiová žila na svém hořickém panství až do roku 1714, kdy po její smrti (ve své závěti se připojila k šlechtnému záměru zemřelého manžela) převzal majetek arcibiskup

pražský. Ne však na dlouho. Tehdejší pražský arcibiskup Ferdinand hrabě Kuenberg jako správce Strozziho nadace peníze uvolnil a rozhodnutím císaře Karla VI. v rozporu s poslední vůlí Petra Strozziho umístit invalidní azyl na jeho panství a bez ohledu na jeho prosbu „...prosím svého Nejmilostivějšího Císaře a dědičného krále a pána, aby nad touto mou poslední vůlí Svou nejmilostivější ochranou ruku držeti ráčil...“ bylo kupní smlouvou z 12. září 1729 „zakoupeno půl míle pozemků východně od Prahy ležících mezi silnicí do Slezska vedoucí a mezi vrchem Žižkovem“ (1). A jsme u kořenů karlínské invalidovny. Začalo se stavět zde, nikoli v Hořicích, nicméně za peníze z výnosů tamějšího panství. (Dlužno dodat, že Strozziho nadace byla významně posílena darem hraběte Maxmiliána Vavřince ze Starhemberka, jenž jí v roce 1688 odkázal 40 000 zlatých.)

Přípravné práce započaly v roce 1731. Projekt vypracoval jeden z nejvýznamnějších architektů a stavitelů, s jehož jménem jsou spojeny nejkrásnější církevní a světské stavby vrcholného baroka v Čechách – Kilián Ignác Dientzenhofer. Základní kámen položil oficiálně císař Karel VI. o rok později, dne 15. srpna 1732. Velká čtvercová budova byla stavěna do roku 1740. Válečnými událostmi byla výstavba pro nedostatek peněz přerušena a pak v roce 1751 dokončena jen devítina původně projektovaného komplexu budov, v němž, jak se předpokládalo, mohlo bydlet na 4000 invalidů. Už po roce 1735 bylo v budově umístěno 200 vojenských invalidů.

Režim ubytování byl kasárenský, s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu obyvatel. V každém sále bylo 17 dvojitých a 3 jednoduchá lůžka. Postranní galeriové byty byly určeny pro důstojníky a ženaté invalidy. Objekt invalidovny měl vlastní kapli, kantýnu, obchody i vězení. Přibyl špitál umístěný v 1. patře objektu – od poloviny 19. století nemocniční zařízení se systematizovaným místem pro štábního lékaře a 3 lékaře nižší hodnosti. (Věrohodný údaj o kapacitě nemocničního zařízení v invalidovně hovoří o 61 lůžkách v době před 1. světovou válkou). Invalidovně sloužil i zvláštní hřbitov pod vrchem Vítkovem (2).

V čele invalidovny stál velitel, fungování ústavu zajišťovala invalidní komise, ve které kromě intendantů, účetního a polního kaplana zasedali chirurgové, kteří také navrhovali pořízení invalidních pomůcek pro jednotlivé vysloužilce. Invalidovna byla nejprve spravována pražským arcibiskupem jako nadace, avšak pod státním dohledem.

V roce 1743 císařovna Marie Terezie jmenovala hraběte Štěpána Kinského ředitelem veškeré péče o vojenské invalidy v Rakousku. Pevnou formu invalidní systém získal v roce 1750, kdy na základě rozhodnutí ze dne 28. března byl zřízen ve Vídni Inva-

lidní úřad a do čela ústředních invalidoven v Praze a ve Vídni byli postaveni vojenští velitelé. Prvním vojenským velitelem invalidovny v Praze byl generálmajor František z Gallhau. V Uhrách byla ústřední invalidovna zřízena v Trnavě.

Postižených vojáků však bylo tolik, že ústřední invalidní ústavy nestačily. Vznikají jejich filiální, často dočasná zařízení (v návaznosti na četnost válečných událostí). V českých zemích to byly vedle Prahy ústavy v Brandýse nad Labem, Poděbradech a Pardubicích (všechny do roku 1822), krátce i v Terezíně, Josefově, Českých Budějovicích, Teplicích, Kutné Hoře a Nové Vsi u Brna (v návaznosti na rozmístění tehdejších posádkových a zeměbranceckých nemocnic, vojenských domů chorých a lázeňských ústavů). Veliteli ústředních invalidoven (Viedeň, Praha, Trnava) byli zpravidla vysocí důstojníci a šlechtici, velení filiálními ústavům bylo svěřeno zdravotně postiženým důstojníkům nižších hodností (2).

A osudy Strozziho nadace? Nově zřízený (r. 1750) k. k. Invaliden-Institut ve Vídni se také stal knihovním vlastníkem hořického panství, jméno hraběte Strozziho a jím pojmenované nadace zmizelo. Město Hořice to neslo jako další velkou křivdu, se kterou se nechťelo smířit (výnosy dále plynuly do Prahy). Teprve však v roce 1882 byla sepsána nová, byť okleštěná, nadační listina. V této souvislosti bylo zjištěno i jmění nadace. Tvořilo je panství Hořice s blízkou Dobrou Vodou a Třebnouševsi, invalidovna v Praze-Karlíně a kapitál v hodnotě 1 129 990 zlatých. Z podnětu Josefa Krubnera, správce hořického nadačního velkostatku, jenž sepsal o nadaci zvláštní spis, byly iniciovány další akce za invalidovnu v Hořicích.

V roce 1897 se deputaci města při audienci u císaře Františka Josefa I. dne 3. června podařilo získat příslib, že bude zřízena filiální invalidovna. Skutečně se tak stalo o dva roky později na základě výnosu c. a k. říšského ministerstva války ze dne 30. 9. 1899 oddíl 9 číslo 7298, po schválení „Jeho císařského a královského apoštolského Veličenstva“. Invalidovna v Hořicích se stala skutkem hlásal dobový tisk: „...bývalá zámecká budova v Hořicích byla prohlášena za filiální invalidovnu hraběte Strozziho... budoucí rozšíření jest nyní již jen pouhou otázkou času, neboť nových prostředků k tomu dostane se prodejem pozemků invalidovny Pražské.“

Do konce existence monarchie se však nic podstatného v tomto směru neudálo, kapacita filiální invalidovny v Hořicích zůstala nezměněna. Nové naděje svitly po vzniku samostatného československého státu. Místní družina válečných poškozenců vznesla požadavek, aby z nadace Strozziho byla vybudována kolonie domků pro válkou postižené. K realizaci opět nedošlo.

Hlavní vojenskou invalidovnou v ČSR byla od roku 1918 Vojenská invalidovna I v Praze. Vojenská invalidovna 2 se původně nacházela v Trnavě, ale v polovině roku 1919 došlo k jejímu přemístění do Josefova. Po unifikaci a organizačních změnách v československé armádě byla v roce 1921 zrušena. V Trnavě pak později vznikl Vojenský léčebný ústav pro choroby nervové a duševní. Pro ilustraci ještě uvedme základní nárys rozmístění vojenských léčebných ústavů. Po vzniku samostatného Československa se na jeho území nacházelo velké množství vojenských nemocnic (více než 60), v nichž se léčili ranění ze skončené 1. světové války. Jejich počet byl postupně redukován, až v roce 1921 vznikla síť dvanácti divizních nemocnic s tímto oficiálním značením: 1 Praha, 2 Plzeň, 3 Terezín, 4 Josefov, 5 České Budějovice, 6 Brno, 7 Olomouc, 8 Opava, 9 Bratislava, 10 Komárno, 11 Košice a 12 Užhorod jako nejdůležitější články léčebné péče (5).

Vraťme se však k hořickým patriotům. V roce 1924 po předchozím projednání v městské radě byla vypravena nová deputace představitelů města a okresu, tentokrát k ministru národní obrany Františku Udržalovi. Žádala o kompenzaci městu za nadaci Strozziho, které by se „Hořicům dostalo buď zřízením vojenského oddílu československé armády či vojenského ústavu.“ Obě strany se předběžně dohodly na vybudování klimatické vojenské ozdravovny umístěné na pozemcích Strozziho invalidního fondu. Realizaci záměru však bránila skutečnost, že mezi nástupnickými státy nebylo dohodnuto rozdělení fondů a nadací po bývalém Rakousko-Uhersku. Až v roce 1927 se tato jednání uskutečnila v Římě a sekčnímu šéfovi MNO dr. Karlu Vítkovi se podařilo partnery přesvědčit, že v duchu poslední vůle hraběte Strozziho má být nadace zřízena a užívána na jeho statcích, které nyní spadají do Československa.

Příznivě působily i zprávy z Prahy. Městské úřady naléhaly na odprodej invalidovny a jejích pozemků s cílem řešit především problematiku dopravních cest v oblasti Karlína. Naděje hořických představitelů posílil také ministr národní obrany František Udržal při jejich opětovné návštěvě Prahy v březnu 1928: „Uznávám, že Hořicům se stala ve věci nadace Strozziho křivda a je naší povinností vlády republiky, křivdu tuto odčinit.“ V zápětí bylo komisionálně vybráno místo pro stavbu nové invalidovny – jižní svahy vrchu Gotthard v bezprostřední blízkosti města. V roce 1929 vykoupilo město pozemky, byly vybudovány nezbytné sítě a přístupová cesta. Celkové náklady činily 775 000 korun, jejich část (160 000) hradilo MNO z prostředků nadačního fondu. Dne 30. června 1930 pak byl položen základní kámen stavby. Slavnosti, která vyzněla jako manifestace zadostiučinění, dodávala

významu osobní účast ministra národní obrany dr. Karla Viškovského.

Další dva roky se však nic nedělo. Sporadicky pouze probíhala úřední jednání s cílem snížit stavební náklady. Hoříčtí podezírají některé úředníky ministerstva obrany z úmyslu realizaci stavby překazit. Znovu se tak obracejí na slavného rodáka města pplk. prof. MUDr. Jana Levita, v té době přednostu chirurgie v hlavním vojenském léčebném ústavu – divizní nemocnici 1 v Praze na Karlově náměstí. Pro záležitosti nadace intervenoval již u ministra Udržala, nyní své renomé a popularitu uplatnil u ministra národní obrany Bohumíra Bradáče. Zřejmě zásadně se přičinil o konečné podepsání zadávacího spisu o stavbě. Stalo se tak 29. listopadu 1932 (3).

S vlastní stavbou invalidního azylu bylo započato před 70 lety dne 5. dubna 1933. Projektoval ji pražský architekt Ing. Václav Velvarský. Stavbu vedli Ing. Václav Rejchl z Hradce Králové a hoříčtí stavitelé Josef Špůr a Josef Pour. Novostavba byla plánována jako dvoupatrový objekt se suterénem délky 110 metrů, situovaný do vchodové budovy a dvou křidel. Součástí projektu bylo založení vlastního parku kolem invalidovny podle návrhu zahradního architekta, kapitána československých legií Bohumila Duchače-Vyskočila. Park volně navazoval na sadovou úpravu města a nejbližšího okolí. Stavba byla finančně dozorována správou nadace, po stránce technické a stavební pak stavebním ředitelstvím Zemského vojenského velitelství v Praze.

Úplně dokončena byla stavba na podzim roku 1934. K slavnostnímu otevření a předání do užívání došlo na jaře 1935. Ještě předtím však byla novostavba invalidovny jedním ze středobodů „Podkrkonošské výstavy českého odboje, práce a svérázu kraje“ jak zněl oficiální název vlasteneckých slavností konaných od 22. července do 19. srpna 1934. Stavba vojenské invalidovny byla hoříckými patrioty chápána jako slavné vítězství a zadostučinění (4).

V květnu roku 1935 tak ukončila svou činnost vojenská invalidovna 1 v Praze a její poslední chovanci byli přestěhováni ze studených karlínských budov do moderních prostor v Hořicích v Podkrkonoší. Po stránce organizace zdravotnické služby přešla invalidovna z podřízenosti Zemského vojenského velitelství v Praze do podřízenosti 4. divize Hradec Králové (od roku 1937 velitelství II. sboru Hradec Králové). Prvním velitelem hořícké vojenské invalidovny byl jmenován pplk. zdrav. MUDr. Emanuel Unger (účastník 2. čs. zahraničního odboje, později sloužil jako loďní lékař u britského loďstva, zemřel tragicky v roce 1943 při potopení lodi z konvoje napadeného německou ponorkou).

Ve služebním předpise H-IV-6 „Léčebná péče vojenské správy“, který začal platit v roce 1928, byly vymezeny kategorie vojenských osob, které přichá-

Obr. 2: Pplk. zdrav. prof. MUDr. Jan Levit

Obr. 3: Plakát slavnosti s motivem novostavby invalidovny

zely do úvahy na eventuální přijetí do vojenské invalidovny:

- invalidé patentální podle zaopatřovacího zákona z roku 1875,
- invalidní bývalí poddůstojníci z povolání,
- vojenští gážisté, jejichž „vada vznikla z činné vojenské služby“,
- některé kategorie invalidů z řad legionářů (6)

(Pozn. Zajištění legionářů v nemoci a invaliditě řešil zákon číslo 76 Sb. z roku 1922 a tyto otázky spoluřešila Kancelář legií pomocí svých ústavů.

Nejrozšířenější síť zařízení mělo pak ministerstvo sociální péče. Výkonným orgánem byly zemské úřady pro péči o válečné poškozence. Sem spadali například všichni invalidé z řad mužstva – oběti 1. světové války a váleční slepci bez rozdílu kategorií a hodností).

Ve vojenských invalidovnách bylo také sídlo protézni komise pro obvod příslušného zemského velitelství (jinak tuto úlohu plnily určené divizní nemocnice). Komise byla dvoučlenná, spolu s důstojníkem zdravotnictva-chirurgem v ní zasedal důstojník intendantstva: „Prothézni komise zkoumá a posuzuje skutečnou potřebu prothézy, ortopedické pomůcky k nabytí nebo zlepšení schopnosti poškozenecovy...“ (6).

Invalidovna v Hořicích sloužila svému účelu jen krátce a přišlo násilné přerušování činnosti. V letech 1942–1945 byl objekt přidělen Hitlerově mládeži.

Hned po skončení 2. světové války byla činnost vojenské invalidovny ve městě obnovena. Nově sem byli umísťováni zejména vojáci z 1. čs. armádního sboru (Rusíni, Volynští Čechové, Ukrajinci, často i se svými rodinami). Kapacita v Hořicích však zdaleka nestačila. V letech 1945–1946 bylo proto zřízeno 10 dočasných vojenských invalidoven. Délka jejich činnosti byla rozdílná: Praha „Na Jenerálce“ 1945–1947, Malá Chuchle 1945–1948, Bohosudov 1945–1947, Poděbrady 1945–1946, Heřmanův Městec 1945, Čeklís 1945, Hrubá Skála 1945, Senica 1946, Bratislava 1945–1948, Piešťany 1945–1946 (7).

Vojenská invalidovna v Hořicích v Podkrkonoší přečkala přechod na novou organizaci armády a vojenské zdravotnické služby podle vzoru sovětské armády uplatňovaného od roku 1950 (ve stejném roce byla násilně ukončena činnost Kanceláře československých legií a její majetek, stejně jako majetek celé Československé obce legionářské, byl zabrán). Chovanci hořické invalidovny patřili nadále ke koloritu města. Ve svých oblecích, nejčastěji kombinacích různých oděvních součástí armády, byli nepřehlédnutelní. Jejich materiální zabezpečení zřejmě přepychové nebylo. Svým způsobem o tom vypovídá suplika invalidů z roku 1963 určená orgánům tehdejšího MNO. Žádali v ní o zvýšení kapesného a přidělu tehdejších nejlevnějších cigaret značky Partyzána (Detva) o 4 kusy denně (8).

Obr. 4: Invalidovna v Hořicích v Podkrkonoší

Rok poté byla invalidovna v Hořicích v Podkrkonoší vojenskými orgány zrušena, v roce 1965 zaniká i nadace. Budovu bývalé invalidovny a zařízení převzal Okresní ústav sociálních služeb. Do jeho péče většinou přešli i bývalí chovanci invalidovny. Poslední z nich zemřel před dvěma lety.

Toto zamyšlení můžeme možná uzavřít s otázkou, jak asi bude postaráno o možné příští poškozené z řad Armády České republiky, kteří vykonávají či budou vykonávat službu v zahraničních misích často ve velmi rizikových částech světa?

Příloha č. 1

Opis dokumentu

Ministerstvo národní obrany
Kancelář čs. legií - 2. oddělení
Praha, 13. prosince 1947

Čj.: 128884 - 2. oddělení, 1947

Věc: Voj. invalidovna v Hořicích p/K. - Směrnice pro zřízení stálé vojenské invalidovny.

MNO-VI/3. oddělení

Koncem roku 1947 končí zatimní vojenská invalidovna v Hořicích p/K svoji činnost, protože invalidé z II. odboje budou téměř všichni umístěni. Malý zbytek bude podle zák. č. 164/1946 Sb., předán ministerstvu sociální péče do jeho invalidoven, nebude-li do té doby umístěn.

Zákon č. 76/1922 § 31-35/sl. předp. H-IV-4/ dává těžkým vojenským invalidům z řad vojenských gážistů a čekatelů právo, aby se ucházeli o invalidní umístění.

K tomu účelu byla před druhou válkou postavena z prostředků nadace Strozziho v Hořicích p/K. moderní invalidovna, v níž je 8 bytů pro ženaté invalidy a 76 míst pro osamělé invalidy.

Tato invalidovna byla v činnosti před 2. světo-

vou válkou. Byli v ní kromě vojenských gázistů též invalidé z dob před první světovou válkou (patentální).

Nové poměry, nastalé první a druhou světovou válkou, přinesly však nové skutečnosti, které rozšířily okruh osob, které potřebují trvalé ústavní péče a jež nelze ponechat bez povšimnutí. Jsou to přestárlí, zchudlí a opuštění legionáři, bez důchodu, nebo s takovými příjmy, z nichž nemohou býti za nynějších poměrů osamoceně živi. MNO – Kancelář čs. legií zřídila proto pro ně Domov legionářů na Zbraslavi. Obdobné případy lze očekávat i v brzké době i u účastníků II. odboje.

Z mravních i branných důvodů nelze tyto dobrovolce, kteří se zasloužili o zřízení a znovuvzkříšení čs. republiky ponechat péči chudinské. Mnozí z nich tak lpí na své vojáckosti, že bez otřesení jejich vojenského sebevědomí nelze je dáti do civilních invalidoven. Je proto nezbytně třeba poskytnouti jim vojenské prostředí, což je možno ve vojenské invalidovně, nebude-li pro její naplnění dostatek těžkých invalidů, kteří podle zák. č. 76/1922 Sb., mají zákonný nárok.

Jelikož se nezachovaly zápisy a směrnice pro správu invalidovny a obsazování míst, svolala MNO-Kleg poradu účastněných složek MNO na den 24. 11. 1947 svým čj. 128.587-Kleg/2. oddělení z 13. 11. 1947.

Na podkladě usnesení vyplynulého z této porady byly sepsány směrnice pro vojenskou invalidovnu v Hořicích p.K.

MNO – Kleg Vám je zasílá k nahlédnutí se žádostí, abyste k nim, pokud se Vás podle materiálu týká, podati své připomínky, doplňky nebo poznámky, pokud jich bude třeba. Podle nich pak budou směrnice definitivně sestaveny.

Protože je třeba již začít s přijímáním uchazečů do stálé vojenské invalidovny, prosím, abyste své doplňky zaslali nejpozději do týdne potom, co tento výnos obdržíte MNO – Kleg 2. oddělení v Praze XIX., Šolínova 1 – a to přímo.

Invalidovna v Hořicích bude i pro vojenské invalidy ze Slovenska.

Literatura a prameny

1. KRUBNER, J. Invalidní nadace polního podmaršálka Petra hraběte Strozziho a příslušející Invalidní asyl v Hořicích. Soukromý tisk správce nadace. Hořice, 1901, 110 s.
2. SCHMID, L. Robert Smith MacGavan z Balroe, velitel Pražské invalidovny. *Voj. zdrav. Listy*, 1982, roč. 51, č. 3, s. 154–155.
3. TOMÍČKOVÁ, O. Zastavení u Levitova domu. *Hořické noviny*, 1998, č. 6, s. 3.
4. TOMÍČKOVÁ, O. (odborná pracovnice Muzea v Hořicích v Podkrkonoší) – osobní sdělení
5. Vojenský ústřední archiv Praha – fond MNO 1921: Služební předpis Org. I – Všeobecná organizace Československé branné moci.
6. Vojenský ústřední archiv Praha – fond MNO 1928: Služební předpis H-IV-6 Léčebná péče vojenské správy.
7. Vojenský ústřední archiv Praha – fond MNO 1947: VI. odbor – Čj. 128884 Voj. invalidovna v Hořicích p.K. – Směrnice pro zřízení stálé vojenské invalidovny.
8. Vojenský ústřední archiv Praha – fond MNO 1964: HT/ZS, karton 556, 45-9/564 Zpráva o činnosti léč. ústavů.

Poznámka: Snížená kvalita fotografií a dokumentů je způsobena nutností použít při jejich zpracování starých archivních materiálů a nekvalitních kopií.

Korespondence: Doc. PhDr. František Dohnal, CSc.
Oddělení informačních technologií
Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně
Třebešská 1575
500 01 Hradec Králové
e-mail: dohnal@pmfhk.cz

Do redakce došlo 17. 7. 2003